

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס
מסכת אבות וסוגיות במחשבת חז"ל
פרופ' עוזיאל פוקס | המחלקה לתלמוד ותורה שבעל פה
Tractate Avot | 09-1420-01

הרצאה (זום)	סוג הקורס:
2	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
א	סמסטר:
רביעי, 20:00	יום ושעה
בתיאום מראש	שעת קבלה:
uzif@herzog.ac.il	מייל מרצה:
https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

מסכת אבות במשנה שונה באופיה ובנושאי הדיון שלה משאר מסכתות המשנה. מסכת זו עוסקת בפתגמים ומאמרי חכמה קצרים של החכמים שבהם הביעו את הגותם, המריצו את תלמידיהם למידות טובות ולמעשים טובים. הקורס יעסוק במסכת אבות, גם כשלעצמה וגם כציר שסביבו נעסוק בנושאים שונים בהגותם של החכמים. כמו כן נעמוד על דרך ההבעה המיוחדת של ההגות החז"לית.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יבחינו בין פתגמים לבין מאמרי חכמה
2. הלומדים ינתחו את שושלות היחס שבמסכת
3. הלומדים יכירו את סדר הדורות של התנאים על רקע תקופתם והאירועים המרכזיים שאירעו בהם
4. התלמידים יכירו כמה מן הדרכים הספרותיות שבהם חז"ל הביעו את הגותם.

מיומנויות

1. הלומדים ינתחו מסורות במסכת אבות לאור המקבילות שלהן
2. הלומדים יעריכו מסורות מקוריות לצד מקורות משניות בספרות חז"ל בכלל ובמסכת אבות בפרט
3. הלומדים ידעו כיצד להשתמש בעדי נוסח של ספרות חז"ל

ערכים (במידה ורלוונטי)

1. הלומדים יבחנו את עולם הערכים המודרני לאור עולם הערכים החז"לי
2. הלומדים יעמדו על תפיסות ערכיות שונות בעולמם של חז"ל בתחומים שבהם נעסוק

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	פתיחה כללית לספרות חז"ל		גפני, היצירה	בוחן מסכם / שאלות חזרה

2	פתיחה למסכת אבות – היקפה, ייחודה בספרות חז"ל, מבנה המסכת	לימוד עצמי ב'חדרים' במהלך השיעור	פרנקל, מדרש ואגדה	בוחן מסכם / שאלות חזרה
3	שני הפרקים הראשונים במסכת אבות – המבנה שלהם, והמשמעות לגבי זמנה של המסכת; אבות דרבי נתן – זמנו וחשיבותו		קיסטר, עמ' 117 - 121	בוחן מסכם / שאלות חזרה
4	אבות א, א – מי חסר בשושלת המסירה? 'והעמידו תלמידים הרבה' – האומנם?	לימוד עצמי ב'חדרים' במהלך השיעור	הר, הרצף טרופר, סדר הקבלה עיר-שי, עטרת	בוחן מסכם / שאלות חזרה
5	אבות א, ג – שלא על מנת לקבל פרס – שכר ועונש		קיסטר, עיונים, עמ' 155 – 157;	בוחן מסכם / שאלות חזרה
6	אבות א, ה – 'אל תרבה שיחה עם האשה'; רבדים במשנה ומעמד האשה בספרות חז"ל		ספראי, משנת ארץ ישראל (על המשנה הזו)	תרגיל במהלך השיעור
7	אבות א, יא; יח – אם אין לי מי לי; הדין והאמת והשלום		פרנקל, מדרש ואגדה, עמ' 494-498; 509 – 511.	בוחן מסכם / שאלות חזרה
8 - 9	אבות ב, ח – י: המסורות על ר' אלעזר בן ערך		גושן-גוטשטיין, ר' אלעזר בן ערך.	בוחן מסכם / שאלות חזרה
10 - 11	אבות ג, יד – אדם, תורה, ישראל; תורה גם לאומות העולם?		הירשמן, תורה	
12	אבות ג, טו – 'הכל צפוי והרשות נתונה...' והכל לפי רוב המעשה'; תפיסת ההשגחה בחז"ל		ספראי, והכל לפי קיסטר, אבות דרבי נתן, 128 – 129.	תרגיל במהלך השיעור
13	אבות ד, א – איזהו גיבור הכובש את יצרו (המקבילות באגדת אלכסנדר והמקבילות בספרות העולמית)	לימוד עצמי ב'חדרים' במהלך השיעור	מרקס, אלכסנדר	בוחן מסכם / שאלות חזרה
14	אבות ד, טו – הוי זנב לאריות		ש' ליברמן, יונית ויונות בארץ ישראל, ירושלים תשמ"ד, עמ' 110 – 112. פרנקל.....	תרגיל במהלך השיעור

ציון סופי

מסקל בציון הסופי	תיאור התוצר
80%	מבחן מסכם
20%	תרגילים ובחנים במהלך השיעורים ובין השיעורים

דרישות הקורס

נוכחות בשיעורים (לפחות 80%)

הכנת טקסטים ומאמרים והשתתפות פעילה במהלך הלימוד העצמי שיהיה במהלך השיעורים
הגשת תרגילים במהלך השיעורים ובין השיעורים

דרישות קדם

אין

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

קריאת חובה

1. י' גפני, 'היצירה הרוחנית-ספרותית', בתוך: ארץ ישראל מחורבן בית שני ועד הכיבוש המוסלמי, ירושלים תשמ"ב, עמ' 473 – 494.
2. ש' ספראי, 'הכל לפי רוב המעשה' [אבות ג, יג-טז], תרביץ נג (תשמד), עמ' 33 – 40.
3. י' פרנקל, מדרש ואגדה, האוניברסיטה הפתוחה, רמת אביב, תשנ"ז, יחידה ז, עמ' 501 – 525.
4. מ' קיסטר, עיונים באבות דר' נתן – נוסח, עריכה, פרשנות, ירושלים תשנ"ח, עמ' 117 – 121; 128 – 129; 155 – 157.

קריאת רשות, וספרי רקע

1. א"א אורבך, חז"ל – פרקי אמונות ודעות, ירושלים תשמ"ג.
2. א' גושן-גוטשטיין, 'ר' אלעזר בן ערך: סמל ומציאות', א' אופנהיימר ואחרים (עורכים), יהודים ויהדות בימי בית שני, המשנה והתלמוד, ירושלים תשנ"ג, עמ' 173 – 197.
3. א' גרינולד, 'המתודולוגיה של חקר מחשבת חז"ל', ב (תשמד), עמ' 173 – 184.

4. מ' הירשמן, תורה לכל באי העולם, תל אביב 1999.
5. מ"ד הר, 'הרצף שבשלשלת מסירתה של התורה', ציון מד (תשל"ט), עמ' 43-56.
6. מ' זילברג, כך דרכו של תלמוד, ירושלים תשכ"ד
7. ע' טרופר, 'האם סדר הקבלה נועד לדחות כת כוהנית?' דעת 86 (תשעט), עמ' 155 – 164.
8. ר' כודרי, 'קריאה רטורית בסוגיות בבליות כפולמוסים נגד הירושלמי: בעניין פלורליזם הלכתי ומחלוקת בית שמאי ובית הלל', אוקימתא ב (תשעד), עמ' 1 – 42.
9. ד' מרקס, 'סיפורי אלכסנדר: גבולות הכוח, המגדר והחיים – ובחינתם',
https://www.dalia-marx.com/_files/ugd/784243_eefba51d62454930a05b7b6e0d222.pdf
10. ו' נעם, 'ההלכה בין שירה לכישוף: מאה שנה אחרי "הלכה ואגדה" לביאליק (מסה)', דיני ישראל לב (תשעח), עמ' 3 – 20.
11. ע' עיר-שי, 'עטרת ראשו כהוד המלוכה צנוף צפירת שש לכבוד ולתפארת': למקומה של הכהונה בחברה היהודית של שלהי העת העתיקה', בתוך: י"ל לוין, עורך, רצף ותמורה – יהודים ויהדות בארץ ישראל הביזנטית-נוצרית, ירושלים תשס"ד, עמ' 67 – 106.
12. ע' פליישר, 'לקדמוניות תפילות החובה בישראל', תרביץ נט, תש"ן, עמ' 397 – 441
13. מ' קיסטר, מסורות אגדה וגלגוליהן, תרביץ ס (תשנ"א), עמ' 202 – 213.
14. Tropper, Wisdom, politics, and historiography: tractate Avot in the context of the Graeco-Roman Near East, Oxford 2004
15. Schremer, Adiel. "'Avot" Reconsidered", Jewish Quarterly Review 105 (2015), pp. 287-311

ספרות עזר: חיבורים מודרניים על פרקי אבות:

1. ש' ספראי, משנת ארץ ישראל – נזיקין (מסכת אבות), ירושלים תשע"ג.
2. א' שנאן, פרקי אבות – פירוש ישראלי חדש, ירושלים תשס"ט.